

nických básníků na stránkách maďarského proletářského tisku. Podrobně je na základě dokumentů objasněn i vztah Zsigmonda Móricze k sousedním národům, kulturně politická činnost Antona Straky v Budapešti ve třicátých letech našeho století i rozvoj kulturních vztahů Maďarů s jejich sousedy po osvobození Maďarska Sovětskou armádou po roce 1945. Tato část názorně ukazuje, jak se rodila nová kulturní spolupráce socialistických zemí a která ze současných vědeckých a kulturních osobností k ní nejvíce přispěla.

Gábor G. Kemény vynikl nejen jako editor, nýbrž i jako bibliograf. S jeho jménem je spjat zejména čtvrtý svazek Maďarské historické bibliografie 1825–1867 (*Magyar történeti bibliográfia 1825–1867*, 675 s.), který zpracoval společně s László Katusem. Jde o vzornou bibliografii, která kromě rozsáhlé literatury využila v účtyhodné formě zejména soudobý tisk. Jinou jeho významnou bibliografií je bibliografie týkající se národnostní problematiky v údobí maďarského národně osvobozeneckého boje let 1848–1849, jak se obrazel v revolučním vojenském tisku (*Társadalom és nemzetiség a szabadságharc hadi lapjaiban*, Budapest 1957, 173 s.).

Keményova tvořivá vědecká činnost se dotýkala i celé řady dalších odvětví. Redigoval třísvazkovou syntézu maďarsko-ruských literárních vztahů (*Tanulmányok a magyar-orosz irodalmi kapcsolatok köréből* 1–3, Budapest 1961, 595 s., 487 s., 487 s.), vydal vybraná díla László Telekiho (*Teleki László, Válogatott munkái* 1–2, Budapest 1961, 446 s., 341 s.) a zasloužil se také o poznání maďarského dělnického hnutí, zejména jeho vztahu k I. internacionále (srov. jeho příspěvek ve sborníku *Az I. Internacionálé és Magyarország*, Budapest 1964).

Nelze zde vypočítat všechny aspekty bohaté a plodné vědecké dráhy Gábora G. Keménye. Kromě bezprostřední tvůrčí vědecké činnosti uplatňuje své znalosti i v řadě vědeckých společností a komisí, z nichž je pro nás zvláště cenná jeho obětavá práce ve smíšené československo-maďarské historické komisi. Obrovská práce, kterou Gábor G. Kemény dosud vykonal na poli upevňování vědecké spolupráce socialistických zemí, jež přinesla značný užitek i československé historiografii, nemůže být slovy dost dobře oceněna. Věříme, že ani tato veliká a nedocenitelná práce nebude jeho posledním slovem a že můžeme z jeho pera očekávat ještě celou řadu edic, bibliografií, monografií a vědeckých studií v dalších letech jeho bohatého a tvořivého života.

R. Pražák

MATERIÁLY Z VĚDECKÝCH KONFERENCÍ POŘÁDANÝCH KATEDROU HISTORIE A ARCHÍVNICTVÍ

Díky pochopení redakce Časopisu Matice moravské mohly být vydány materiály jednání dvou konferencí, které pořádala katedra historie a archivnictví. Obě konference, bohatě navštívené pracovníky nejen vysokých škol a vědeckých ústavů, nýbrž i pracovníky archivů a muzeí, seznamovaly s projektem výzkumu dějin Moravy i s prvními výsledky práce. Konference pořádaná v r. 1972 se zabývala obecně dějiny Moravy, konference v r. 1974 speciálně otázkami vývoje dělnického hnutí.

Časopis Matice moravské, r. 1973, č. 1–2, přinesl materiály z konference o dějích Moravy, která se konala 11. a 12. dubna 1972. Seznámil především s pozdravným dopisem akademika Josefa Poulíka, místopředsedy ČSAV, který měl přednést referát. Pro vážné služební zaneprázdnění poslal jen pozdravný dopis. Je zde uveřejněn hlavní referát přednesený vedoucím pořádací katedry prof. dr. Františkem Jordánem, CSc. Zabýval se v něm stavem zpracování a perspektivami studia dějin Moravy. V hutném výkladu postihl všechny hlavní problémy, které před okruhem badatelů stojí. Ukázal na všechny pozitivní momenty dosavadního zpracování dějin Moravy, stejně jako na negativní momenty, které se dokonce i v době nedávno minulé objevily. Ukázal, že badatelské skupině katedry historie a archivnictví je jasná koncepce díla, že katedra chce rozvinout práci v nejlepší slova smyslu kolektivní. Doc. dr. Josef Bartoš, CSc., z katedry historie Palackého univerzity v Olomouci se zaměřil ve svém referátu na problémy vztahu regionálního bádání k zpracování dějin Moravy. V metodicky neobyčejně přínosném vystoupení zaměřil se na objasnění vazeb,

kteřé mohou zajistit maximální účinnost společné práce. Prof. dr. Josef Polišenský, DrSc., z filozofické fakulty Karlovy univerzity se zabýval ve svém referátu metodologickými a metodickými problémy studia dějin Moravy v 16.–19. století. Vyšel ze svých prací pojednávajících o 17. stol. obecně i z výsledků svého studia vývoje některých moravských měst a zdůraznil ty problémy, jimž bude potřeba v další práci věnovat soustředěnou pozornost.

Třebaže vlastní práce na dějinách Moravy rozvíjená na pořádající katedře zahrnuje 16. až 20. století, s ohledem na význam existující i předpokládané spolupráce byli přizváni k vystoupení zástupci těch pracovišť, která se zabývají obdobími předcházejícími, v rámci komplexnosti zpracování pak i zástupci těch pracovišť, která by se na komplexnosti zpracování dějin Moravy měla podílet. Časopis přináší vystoupení doc. dr. Bořivoje Dosála, CSc., z katedry prehistorie pořádající fakulty, který přednesl poznámky k pravěkým a raně středověkým dějinám Moravy. Naznačil dosavadní výsledky práce archeologů na této problematice a naznačil problémy, jejichž zkoumáním archeologie může přispět k marxistickému obrazu dějin Moravy. K témuž okruhu problémů vystoupil dr. Vladimír Nekuda, CSc., z Moravského muzea v Brně. Prof. dr. Artur Závodský, DrSc., vystoupil s referátem o vztazích obecné historiografie k historiografiím jednotlivých umění. Pozornost soustředil zejména na teatrologii. Ke stejné problematice vystoupil dr. Zdeněk Srna, CSc. Aktuálními problémy a úkoly národopisu na Moravě a možnostmi spolupráce etnografů na komplexním zpracování dějin Moravy se ve vzácně střízlivém, o bohatě dosavadní zkušenosti ze zpracování etnografických monografií se opírajícím referátu, zabýval prof. dr. Richard Jeřábek, CSc. Doc. dr. Miloň Dohnal, CSc., z pedagogické fakulty v Ostravě zdůraznil hlavní problémy dějin zemědělství a venkovského lidu v období pozdního feudalismu. Problémy studia řemesel, manu-fakturní výroby a počátku továrního průmyslu se obíral doc. dr. František Mainuš, CSc., z pořádající katedry. Seznámil s výsledky dosavadního studia a úkoly, které bude nutné řešit. Speciální problematikou studia výrobních poměrů na Moravě v 18. a 19. století se zevrubně zabýval prof. dr. Bedřich Šindelář, DrSc., z téže katedry. Na konkrétním materiálu ukázal, které teoretické problémy při studiu tohoto období bude potřeba řešit. Pracovník Slezského muzea v Opavě dr. Jaroslav Bakala, CSc., vyslovil několik úvah k otázkám vztahů dějin jižního Slezska k dějinám Moravy. Na některé specifické okruhy pramenů k dějinám Moravy v 17.–19. století upozornil ředitel Okresního archívu v Mikulově dr. Metoděj Zemek, CSc. Problémy a úkoly zpracování dějin Moravy zasadil do rámce všech dosavadních usilování o splnění tohoto úkolu nestor badatelů o moravských dějinách prof. dr. Josef Macůrek, DrSc. Jak odpovídá jeho širokému pracovnímu zaměření, vyslovil svá „habet a debet“, upozornil na nedostatky a omyly. Vyzvedl ohromné možnosti, které se ke zpracování dějin Moravy nabízejí za všestranné podpory právě dnes. Vedoucí katedry historie a etnografie střední a jihovýchodní Evropy prof. dr. František Hejl, CSc., zaujal též stanovisko k širokým souvislostem dějin Moravy v příspěvku o místě Moravy ve vytváření středoevropské obchodní vazby.

Otázkám vývoje měst a feudálních panství věnoval pozornost dr. František Matěj-ek z Ústavu čs. a svět. dějin ČSAV. Dr. Lumír Dokoupil z pedagogické fakulty v Ostravě obrátil ve svém vystoupení pozornost k problémům demografickým. Ke studiu ekonomických poměrů na Moravě v 17. století přičinil několik poznámek dr. Vladimír Voldán ze Státního archívu v Brně. Doc. dr. Valentin Urfus, CSc., z právnické fakulty UJEP se zamyslel nad otázkou „zemského vlastnictví“ na Moravě. Složitou problematikou dějin Moravy ve druhé polovině 19. a na počátku 20. století se v programovém referátu zabýval dr. Jan Janák, CSc., z pořádající katedry. Specifickým problémem tohoto období se obíral v podnětném vystoupení o „moravské otázce“ v českém národně politickém hnutí doc. dr. Josef Kolejka, CSc., z katedry historie a etnografie střední a jihovýchodní Evropy. Hlavní problémy a úkoly zpracování dějin Moravy v letech 1918–1938 nastínil dr. Bedřich Čerešňák, CSc., z pořádající katedry. Problematice nejnovějšího období dějin Moravy věnoval pozornost dr. Václav Peša, CSc., vedoucí pobočky Ústavu čs. a svět. dějin ČSAV v Brně. Specifickými otázkami dějin 19. stol. se zabývali doc. dr. Jan Havránek, CSc., z Ústavu dějin Univerzity Karlovy v Praze a doc. Andělín Grobelný, CSc., ze Slezského ústavu ČSAV. Jak moravské školství, tak národně politický vývoj jsou otázky, jimiž se historikové budou muset důkladně zabývat. Formami solidarismu na Moravě v 19. století se obíral ve svém vystoupení dr. František Kraváček z pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Otázkami dějin potravinářského průmyslu se zabýval

dr. Bohumil Vaňák z téže fakulty. Prof. Jaroslav Svůra, CSc., z pedagogické fakulty UJEP věnoval pozornost významu studia dějin Moravy z hlediska dějepisného vyučování. Dr. Slavomír Brodesser upozornil ve svém příspěvku na některé závažné otázky správního vývoje Moravy, zvláště na otázku politického separatismu. Autor mnoha bibliografií k dějinám Moravy dr. Jaromír Kubiček seznámil se současným stavem a výhledy bibliografie k moravským dějinám. S bohatostí a přístupností archivních fondů seznámili dr. Antonín Verbík ze Státního archivu v Brně, dr. Adolf Turek ze Státního archivu v Opavě a dr. Jaroslav Vrbata ze Státního ústředního archivu v Praze. Tvůrčími a materiálovými problémy a předpoklady pro sepsání dějin Moravy se z více než nezdravě skeptického hlediska zabýval dr. Jindřich Obršlík ze Státního archivu v Brně. Jak shrnul v závěrečném slově prof. Jordán, symposium splnilo cíle, pro něž bylo uspořádáno. Podalo nejen přehled o dosud vykonané práci, nýbrž ukázalo na přirozená možná centra další práce i nutnost koordinovat tuto práci z jednoho centra. Ukázalo, že v dějinách Moravy je nejen dost problémů k řešení, ale také že je dosti sil a chuti k tomu, aby tento významný úkol marxistické historiografie byl splněn.

Časopis Maticе moravské č. 3—4, roč. 1974, přinesl materiály z konference konané u příležitosti 100. výročí vzniku první dělnické strany v našich zemích, kterou uspořádala táž katedra. Věcně navázala na konferenci o dějinách Moravy, jak ostatně bylo na této konferenci postulováno, aby se totiž další setkání badatelů zabývala již speciálními problémy dějin Moravy. Jednala o základních otázkách vývoje dělnického hnutí na Moravě do r. 1914.

Číslo věnované této konferenci přineslo především hlavní referát o hospodářských a sociálních předpokladech vzniku první dělnické strany u nás, který proslavil člen korespondent CSAV, ředitel Ústavu československých a světových dějin CSAV, prof. dr. Jaroslav Purš, DrSc. Ve svém zevrubném referátu osvětlil základní předpoklady vzniku první dělnické strany. Doc. dr. Václav Peša, CSc., zabýval se na tomto sympoziu vývojem sociálně demokratického hnutí v bezprostředním vztahu ke sjezdu v Neudorfllu. Prof. dr. František Jordán, CSc., vlastní iniciátor sympozia, přednesl referát o založení sociální demokracie a českém dělnickém hnutí. Střízlivě a zasvěceně rozebral základní okolnosti vzniku sociálně demokratické strany i úlohy, kterou přitom sehrálo české dělnické hnutí. Dosavadním stavem a výhledy bádání o dějinách dělnického hnutí do r. 1914 se zabýval dr. Jan Janák, CSc., z pořadající katedry. Teoreticky velmi závažným problémem se obíral ve svém referátu o přechodu od plebejského k třídnímu vědomí prof. dr. Bedřich Šindelář, DrSc., z téže katedry. Obdobným problémem, otázkou kolektivního vědomí, se zabýval dr. Karel Novotný z filozofické fakulty Karlovy univerzity. Zajímavé otázky vztahu politické struktury Předlitavska ke zkoumané problematice věnoval v metodicky vytříbeném příspěvku pozornost dr. Otto Urban z téže fakulty. Ke složitému problému národnostního programu v počátcích dělnického hnutí obrátil pozornost přítomných doc. dr. Josef Kolečka, CSc., z katedry historie a etnografie střední a jihovýchodní Evropy UJEP. Dr. Jaroslav Bakala, CSc., věnoval pozornost počátkům socialistického dělnického hnutí ve Slezsku. Touž otázkou na severní Moravě se obíral dr. František Spurný, CSc., ředitel Okresního archivu v Šumperku. Cestu ostravského dělnictva k socialistickému uvědomění sledoval ve svém vystoupení doc. dr. Miloň Dohnal, CSc. Málo zatím zpracované otázky místa dělnické otázky v politice moravských mladočechů věnoval pozornost na základě soustavného studia dr. Slavomír Brodesser z Moravského muzea v Brně. Obdobnou otázkou vztahu pokrokového hnutí na Moravě a dělnického hnutí se obíral dr. Jiří Malíř z pořadající katedry, zatímco dr. František Kraváček z pedagogické fakulty v Olomouci sledoval „křesťanský socialismus“ a dělnictvo na Moravě. Z dosud málo obvyklého úhlu pohledu se zabýval hospodářskými a sociálními předpoklady počátečního vývoje dělnického hnutí dr. Jiří Matějček. Speciální otázkou haličské imigrace se zabývala dr. Blanka Pitronová, CSc., ze Slezského ústavu v Opavě.

Publikované materiály z obou konferencí prokazují užitečnost a prospěšnost podobných pracovních shromáždění odborníků ke speciálním otázkám. Dovolily nejen seznámit s výsledky dosavadního bádání, nýbrž i konfrontovat nosnost metod používaných při výzkumu. Za širokého zájmu nejen fakultní, ale i odborné veřejnosti z Brna i jiných míst byly načrtnuty cesty dalšího bádání.

Široké veřejnosti takto zpřístupněná vystoupení z obou konferencí jsou dokladem o tom, že neokázala, soustavná práce katedry historie a archivnictví přinesla pod koncepčním vedením prof. dr. Františka Jordána významné výsledky. Bilance pra-

covních výsledků členů katedry byla zvětšena o významný organizačtorský přínos při koordinování výzkumné práce jak na dějinách Moravy obecně, tak na dějinách dělnického hnutí zvláště. Další etapy práce stanovila katedra na základě diskuse na obou sympoziích. Publikované materiály dovolují zapojit do práce mnohem širší okruh spolupracovníků, než byli přítomni na sympoziích. Umožňuje nejen doplnit výsledky, ale nově formulovat úkoly a směr bádání. Zveřejnění výsledků vědeckých jednání podává obraz nejen o práci historických pracovišť, nýbrž o záměrech a výsledcích vědecké práce nejen filozofické fakulty, ale celé univerzity.

B. Čerešňák

STUDIUM DĚJIN SSSR

Univerzita J. E. Purkyně v Brně vydala materiály z mezinárodní konference věnované otázkám vysokoškolské výuky dějin SSSR a světa po r. 1945, která se sešla dne 26.—28. listopadu 1973 na Cikháji i za účasti historiků socialistických zemí. Sborník nazvaný Význam studia dějin SSSR, KSSS, dějin vzniku a rozvoje světové socialistické soustavy a světa po r. 1945 ve výuce dějepisu na filozofických a pedagogických fakultách československých vysokých škol, Brno 1974, sestavili a k vydání připravili František Hejl a Rudolf Fišer.

Slo o první celostátní konferenci vysokoškolských učitelů dějin národů SSSR, dějin vzniku a vývoje světové socialistické soustavy a nejnovějších dějin po r. 1945. Poznávací a ideově výchovně poslání dějepisu v soustavě společenských věd zdůraznil v úvodním projevu vedoucí pořádací katedry dějin střední, jihovýchodní a východní Evropy filozofické fakulty UJEP v Brně prof. František Hejl, který zdůraznil dále význam správně orientované vysokoškolské výuky zmíněných oborů pro integrující program socialistického společenství po XXIV. sjezdu KSSS. Po pozdravných projevech generálního konzula SSSR v Brně J. V. Maljavka a proděkana filozofické fakulty UJEP v Brně Fr. Mainuše zahájil referátovou část vedoucí katedry dějin KSSS Vysoké školy politické ÚV KSČ prof. František Havlíček referátem „Dějiny KSSS — marxismus-leninismus v činnosti a tvůrčím vývoji“, v němž se zaměřil na vymezení předmětu a metodologických principů historiografie KSSS, přičemž vyzvedl zejména ideově teoretickou stránku poznávání dějin KSSS v současných poměrech po XXIV. sjezdu KSSS. Ve svém výkladu poukázal na to, že dějiny KSSS jako věda se začaly utvářet už v průběhu budování strany, vyzvedl zde zvláště úlohu V. I. Lenina, jejíž všestranné osvětlení je jedním z hlavních úkolů dějin KSSS. Podrobně objasnil i tři základní metodologické principy, vyplývající z aplikace materialistické dialektiky na společnost: třídní přístup, stranickost a historismus. Vyslovil se proti nadvládné faktologie nad teorií při výkladu dějin KSSS a pro jejich leninské chápání jako dějin marxisticko-leninské teorie v praxi společenských zápasů dělnické třídy a její strany v souladu s požadavkem V. I. Lenina při přípravě V. sjezdu: „Nesmíme brát s pořadu teoretické otázky, ale povznášet veškerou naši praxi na výši zásadního teoretického osvětlování úkolů dělnické strany.“

Referát prof. Františka Hejla, prorektora UJEP, „Současný stav a úkoly studia o výuky dějin národů SSSR na filozofických a pedagogických fakultách československých univerzit“ se věnoval nejprve zevrubnému výkladu rozvoje studia a výuky ruských a východoslovenských dějin na našich univerzitách od obnovy české univerzity v Praze v r. 1882. Zdůraznil, že po vzniku buržoazní ČSR se progresivní směr čs. historické rusistiky a studia dějin SSSR rozvíjel mimo oficiální katedru historie a poukázal zde na epochální význam činnosti Zdeňka Nejedlého. Podrobně rozebral vývin studia dějin SSSR na československých vysokých školách po roce 1945. Zdůraznil, že „slovanský“ aspekt výuky a studia dějin národů SSSR v mnohém určující v letech 1945—1950 ustupoval postupně do pozadí, přičemž se začaly fixovat a převažovat zřetelé třídně socialistické. Posluchači vysokých škol poznávali dějiny SSSR v organické souvislosti s obecnými dějinami včetně dějin národních. Tento pozitivní trend byl později narušen a prof. Hejl se podrobně zabýval i příčinami negativních jevů v oblasti naší historické vědy. Poukázal na spojitost některých marxistických vulgarizací 50. let s revizionistickými tendencemi 60. let, kdy se objevily přímé útoky proti leninismu, jemuž byla upírána obecně světová platnost pro veškeré revoluční hnutí soudobé společnosti. S tím souviselo podceňování výuky dějin SSSR a KSSS